

«Соборний МАЙДАН»

Міністерство культури
України

1 (85) січень-лютий 2018 р.

Національний заповідник «Глухів»

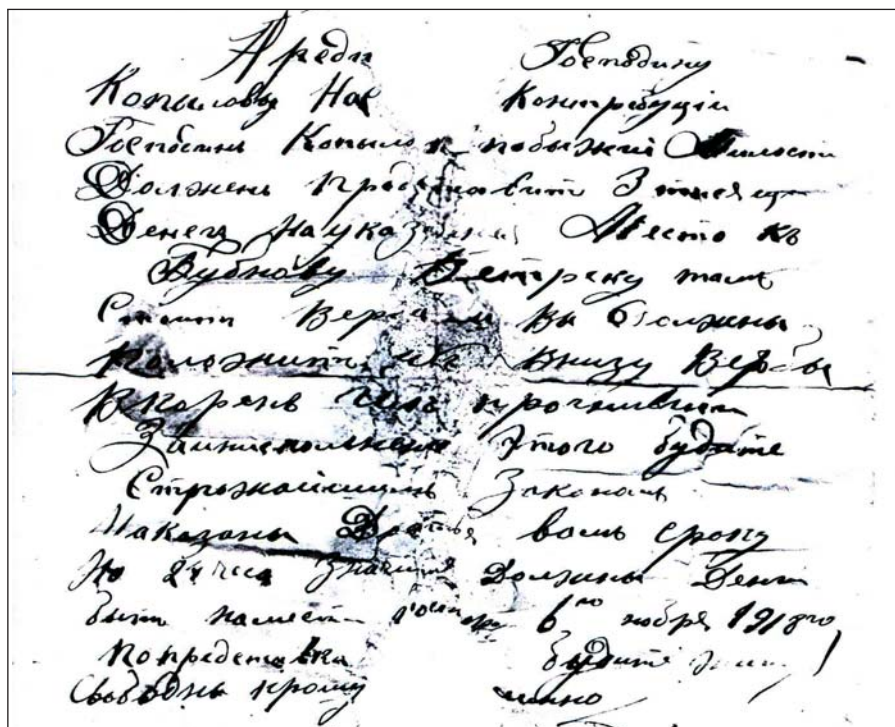
Юрій
КОВАЛЕНКО

Завідувач
науково-дослідного
відділу Національного
заповідника «Глухів»

Шалигинські рекетири періоду Української революції 1917–1921 рр.

Інформація про події Лютневої революції 1917 р., що відбувалися у великих містах тодішньої Російської імперії, надходила на Глухівщину повільно, із великим запізненням. Як писали більшовицькі газети 10 років потому, «Глухів був досить реакційним містом. Пролетаріату він не мав, бо не був промисловим центром. Населення його складалось із дворян, купців, міщан, дрібних ремісників, і тільки на околицях міста жили хлібороби-селяни, що ніякого впливу на побут і життя не мали... Революція на цих людей звалилася, як сніг на голову... і коли б солдатська маса, що перебувала тоді у місті, не марширувала містом із музикою та червоними прапорами, ніхто б і не повірив, що революція факт, який уже відбувся».

Як і у будь-які «сму́тні часи», під час революційних подій територію всієї країни накрила хвиля злочинності, хоча перший її наплив відбувся ще після початку Першої світової війни. Наприклад, у 1914–1915 роках серед злочинців Одеси великого поширення набули листи, у яких шантажисти, під загрозою смерті або тортур, вимагали у підприємців, а інколи і у простих жителів, значні суми грошей. Серед криміналітету сформувався, так би мовити, своєрідний епістолярний жанр подібних листів. Згодом ця тема стала настільки популярною, що навіть потрапила до модних на той час видань і на сторінки відомих літературних творів. Імена начебто насправді існуючих літературних героїв-нальотчиків або шантажистів-рекети́рів, що писали свої «інтелектуальні послання», на довгі роки стають мега-популярними у радянській літературі, наприклад, той же Беня Крик, літературний герой Ісаака Бабеля, прототипом якого, як вважають, був славнозвісний одеський кримінальний авторитет Мішка Япончик (Моїсей Вольфович Вінницький). Бабель також вдавався до опису використання Бенею

Лист, виявлений у с. Шалигині

подібних листів.

Виявляється, що і Глухівщина не стала винятком у цих процесах, що підтверджується випадковою знахідкою такого листа, виявленого в ду́плі старого дерева у селищі Шалигині Глухівського району. На сильно пошкоджений лист могли взагалі не звернути уваги, оскільки він виглядав як простий зім'ятий клаптик паперу. Поряд з ним було знайдено кілька набойів від японської гвинтівки «Арісака» з датою їх виготовлення (1917 р.). Можливо наявність зброї навела на думку чоловіка, який знайшов «скарб», що поряд з набоями може бути не просто випадковий папірець. Розгорнувши його, він дійсно побачив якісь написи, зроблені чорнилом незвичного рудого кольору. Оскільки прочитати записку не вдалося, чоловік вирішив звернутися за допомогою до спеціалістів. Таким чином записка шалигинського «Япончика» потрапила

до рук співробітників Національного заповідника «Глухів». Після копіткої обробки знахідки, текст, хоча і з невеликими втратами, все-таки вдалося «реанімувати». Наводимо дослівно зміст записки: «Предл... Господину Копылову нас.... Контребуции. Господин Копылов побожии милости должен представить 3 тысячи денег на указанное место к Бубнову ветряку. Там стоит верба и Вы должны положить их внизу вербы в корень где прогнивши. За неисполнение этого будете строгайшим законом наказаны. Дается Вам сроку 24 часа, значит должны деньги быть на месте... 6-го ноября 1918 года. По представле... будете жить свободны. Прошу ...линно...». Внизу стояв нерозбірливий підпис.

Ось така цікава сторінка з історії глухівського рекету. Чи сплатив Копилов запропоновану суму – залишається невідомим.

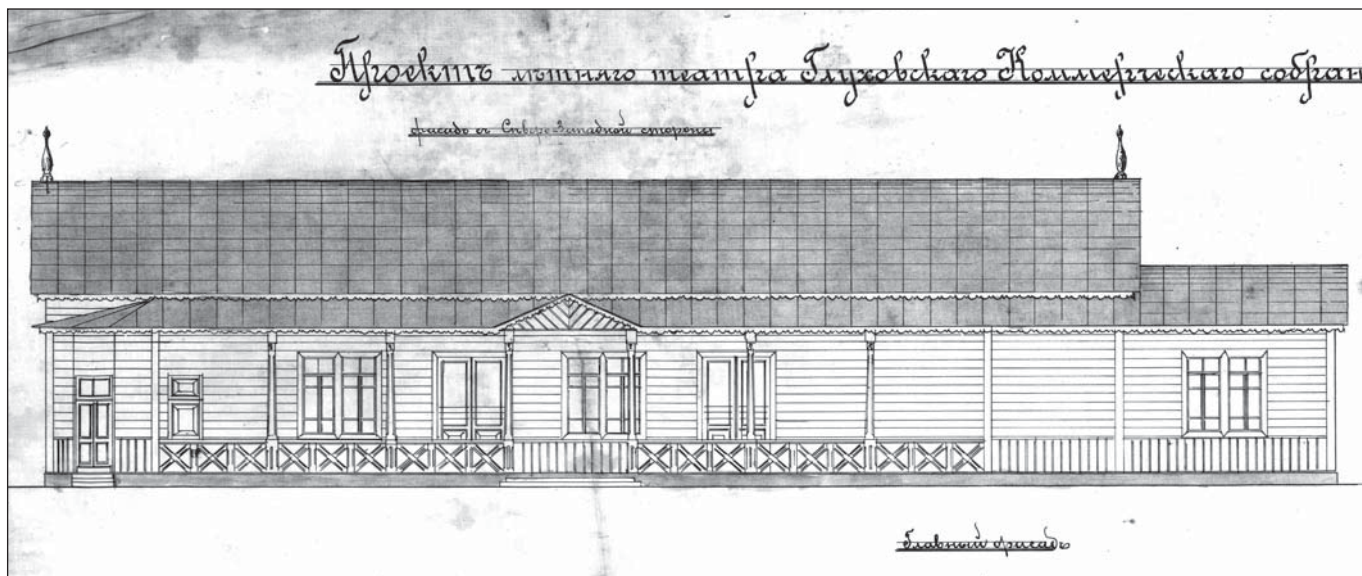
Игорь
СБИТНЫЙКраевед
г. Глухов

Летний сад Глухова

В дореволюционные времена в городе было два сада для отдыха жителей: Летний сад для отдыха в летнее время и Коммерческий сад для отдыха круглогодично. В последнем устраивали гуляния на Масленицу зимой.

большое легкое деревянное здание, снаружи шалеваное и покрашенное в зеленый цвет, без печного отопления, с открытой верандой во всю длину здания, на которой находилось два буфета, где можно было купить довольно приличные пирожные, конфеты, сидро (и всё это местного производства), посидеть за столиком. Перед зданием была площадка с фонтаном. Помещение

нашел в черниговских архивах чертежи театра, а он был внушительных размеров: 26,5 х 12 саженей (приблизительно 56 х 25 м). Строился театр в дореволюционное время судя по тому, что размеры указаны в саженях. Хорошая акустика в зрительном зале, многочисленные любители театра в городе и теплый прием привлекали на гастроли в Глухов большое количество

Проект летнего театра в г. Глухове (Государственный архив Черниговской области, в ф. 127, оп. 10, д. 2843)

На возвышенности в нем стояла ротонда для выступлений артистов. Находился сад на месте теперешнего стадиона.

А Летний сад так и остался на прежнем месте. На его территории располагался летний театр. Это было

театра находилось в северо-восточном углу сада, близко от здания милиции; располагалось оно с севера на юг, сцена была в южной части.

Научный сотрудник Национального заповедника «Глухов» А. Мирошниченко

театральных коллективов Киева, Чернигова, Харькова, Одессы, Нежина и других городов. Были гастроли цирков Киева, Харькова, Одессы.

В 1935 году я пошел в школу, тогда обучение начиналось с восьми лет. Меня водили на детские представления, вместе с родителями я ходил и на взрослые спектакли, концерты. Смотрел в летнем театре «Запорожца за Дунаем», «Майскую ночь», «Вия», «Наталку-Полтавку» и другие спектакли в исполнении замечательных артистов, слушал их пение, наблюдал за игрой народных артистов СССР Ивана Сергеевича Паторжинского, Марии Ивановны Литвиненко-Вольгемут, народной артистки УССР Оксаны Андреевны Петрусенко и многих других знаменитостей.

Театр оживал каждый год с 1 мая и заканчивал сезон в начале сентября. Заложен сад был давно (судя по серебристым тополям в два обхвата на восточной стороне сада), да и в центре были большие липы и ясени.

В саду находились детская площадка, эстрадная площадка-«раковина». Летом очень часто на ней играл духовой оркестр. Весь сад был в

Немецкое кладбище на территории учительского института. Сентябрь-октябрь 1941 г.

клумбах – на них тогда була мода.

До 1935 года большую часть сада занимало футбольное поле, а потом его перенесли на место Коммерческого сада.

Мы, мальчишки с улицы Дергуновской (тогда она носила название Парижской Коммуны, теперь Каплунова), целой оравой ходили в сад на матчи «Спартак» болеть за нашего соседа – вратаря Михаила Лисюка. Еще в команде воинской части был вратарем глуховчанин Андрей Загородний.

Но пришла война, и в Глухове немцы вначале хоронили своих солдат возле здания мужской гимназии (центральный корпус педуниверситета) и возле Анастасиевской церкви, а в 1942 году обосновали свое кладбище в Летнем саду на месте бывшего футбольного поля. Они перенесли сюда все захоронения, построили постамент и установили на нем мальтийский крест. Сейчас на этом постаменте стоит памятник А.С. Пушкину.

В Глухове было два больших немецких госпиталя (в учительском институте и ВНИКО (лубинституте)). На кладбище в Летнем саду стали хоронить умерших в этих госпиталях. Летом 1943 г. появилось очень много захоронений немцев, раненных на Курской дуге. После освобождения их могилы сравняли с землей. Со временем они просели, и только в 1993 г. немцы эксгумировали все останки своих солдат и перезахоронили их на большом сборном кладбище возле

Поднятие останков немецких солдат на бывшем кладбище в Летнем саду. 1993 г.

с. Вита-Почтовая под Киевом.

За время оккупации жители потихоньку растянули на топливо здание летнего театра (оно все было деревянным). Зимы в те времена были студенными, и если мороз забирался в дом, то уже не до театра. Я не оправдываю тех жителей, но и не осуждаю. Устоял театр в гражданскую войну, а в эту нет.

После освобождения центр молодежных развлечений вначале переместился в Дом Красной Армии по улице Суворова (танцы, кино). Там было много кавалеров – курсантов училища самоходной артиллерии.

Жизнь в Летнем саду начала восстанавливаться с танцплощадки в конце 40-х годов. Самого большого расцвета Летний сад набрал в конце 70-х – начале 80-х годов. Тогда появилось много аттракционов: колесо обозрения, «гигантские шаги», всевозможные качели, карусели, шахматная и доминошная площадки, эстрада. Здесь был построен кинотеатр, работало два кафе.

С развитием телевидения жизнь в Летнем саду стала затихать, и только старожилы с тоской вспоминают «минувшие дни».

**Віталій
КРИЖАНІВСЬКИЙ**

Кандидат історичних наук,
старший викладач ГНПУ
ім. О. Довженка

Василь Андрійович Мохов (1859–1951): творчий шлях митця та педагога на тлі епохи

Серед несправедливо призабутих імен земляків-глухівчан варто назвати ім'я митця Василя Андрійовича Мохова.

Майбутній художник народився в звичайній глухівській міщанській сім'ї 1859 року на свято Василя та Маланки. Окрім сина, в сім'ї Андрія Мохова була ще й молодша донька – Євдокія. Припускаємо, що Василь Мохов початкову освіту здобув у Глухівській чоловічій прогімназії. На 1881 р. він уже закінчив Київську рисувальну школу М. Мурашка й упродовж 1881–1882 н. р. разом з Шульгою працював у ній учнем репетитора. Нагадаймо, що М. Мурашко, директор художньої школи, та головний її благодійник, Н.А. Терещенко, були уродженцями

Глухова, тому, зрозуміло, що здібні земляки, які навчалися в ній, мали різнобічну підтримку.

Слід віддати належне молодому художникові, який продовжив навчання в загальноімперській кузні малярів – Петербурзькій академії мистецтв. З невідомих причин навчання затягнулось на десять років. Очевидно, що спочатку Василь Андрійович був лише слухачем й лише з часом став студентом. Можливо, його навчання переривалося через матеріальні труднощі чи інші сімейні обставини. Про беззаперечний талант глухівчанина говорить те, що його полотна в 1881, 1885 та 1888 рр. були відзначені срібними медалями академії. Слід нагадати, що відомий український художник Т.Г. Шевченко

у студентські роки за свої полотна також отримував відзнаки аналогічного ґатунку. Зрештою, 19 лютого 1891 р. В.А. Мохову, відповідно до рішення ради академії, було надане звання «класного художника 3-го ступеню», а 18 квітня 1892 р. після прослуховування педагогічних курсів при своїй alma mater він одержав свідоцтво «на право викладати малюнок та креслення в середніх навчальних закладах».

Очевидно, що після закінчення академії Василю Андрійовичу Мохову вдалося успішно поєднати мистецьку діяльність з викладацькою роботою. Варто наголосити, що в 1890-х рр. він брав участь у виставковій роботі Товариства пересувних художніх ви-

Продовження на стор. 4

Продовження. Початок на стор. 3
ставок та Товариства взаємодопомоги художників. Так, наприклад, на 20-й виставці Товариства передвижників (1892) він експонував картину «Турботлива матуся». Про високий художній рівень цієї роботи засвідчує те, що з 22 членів Товариства 18 проголосували за її презентацію. Тим паче, що для участі у виставці вистачило б 12 голосів. Для прикладу, знаний український художник М. Пимоненко 1894 р. експонувався з полотном «Парубок», що набрало лише 12 голосів.

Чільне місце в мистецькій спадщині глухівчанина займав портретний жанр. Так у приватних колекціях Санкт-Петербурга, Калуги та Глухова на середину 1980-х рр. зберігалися такі цікаві полотна, як-от: «Портрет художника І.І. Левітана» (1880-і – поч. 1890-х рр.), «Портрет дружини М. Мурашка» (1880-ті рр.), «Портрет П.О. Лютого» (1890-і – 1900-і рр.), «Портрет сестри» тощо.

На жаль, нині у фондосховищі Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького зберігаються лише два цікаві портрети майстра: «Російська бояриня» (1891 р.) та «Дівчинка в рожевому» (1910-ті рр.). Утім аналіз зображень портретованих дозволяє певною мірою окреслити творчі шукання, ба більше, прослідкувати

еволюцію художнього стилю митця. Очевидно, що картина із жінкою в кокошнику («Російська бояриня») відображає поширену в 1880-х – 1890-х рр. репрезентативну ноту в портретному живописі підросійської України. Так, відповідно до неї на темному тлі зображувалась урочисто вдягнена портретована з класичним поворотом на 2/3 вліво, що максимально підкреслювало елемент замкнутості та камерності. Зрештою, у живописній манері В.А. Мохова початку 1890-х рр. відчувається академізм з його детальною прорисовкою рис обличчя, пози та аксесуарів одягу від головного убору та прозорого шарфа, що спадав на плечі. Утім, картина «Російська бояриня» прописана в неясних, але добре згармонізованих тонах. Також варто відзначити, що в подібному стилі намальовані портрети дружини М. Мурашка та І.І. Левітана.

У свою чергу невелике полотно «Дівчинка в рожевому» (1910-ті рр.) відображає повний розрив з усталеною академічною традицією 1890-х рр. Так художник у роботі успішно подолав монохромність, картина репрезентує торжество кольору, причому зображувана та оточення складають органічну єдність. Зрештою, відвідувачеві музею може видатися, що дівчинка, примружуючи ліве око, дивиться у вічі, що певним чином мінімізує відчуття штучності ситуації, камерності в картині. Насамкінець відзначаємо, що нова живописна манера В.А. Мохова цілком накладається на мистецькі шукання інших відомих портретистів підросійської України (М. Пимоненка, С. Костенка).

Варто відзначити, що митець не обмежувався портретним жанром. Для його творчої спадщини притаманні й такі історико-романтичні полотна, як

Василь Андрійович Мохов

«Козак у турецькій фесці», «Дитяча голівка», «Неаполітанський хлопчик» (усі кінця XIX – початку XX ст.).

Чільне місце у творчому доробку Василя Андрійовича займав міський та сільський пейзаж. На жаль, з робіт цього жанру відомі лише «Будинок на Валовій», «Брама», «Пасіка», «Прояснюється», «Пейзаж з вітряками», «Колоди. Околиця села». Недаремно, як згадує племінниця художника Галина Павлівна Савицька, В.А. Мохов любляв надвечір'я (коли вже не день, але й не ніч) та спостерігав, як змінюється забарвлення дерев.

Цікаво, що творчість Василя Андрійовича вподобали також офіцери Вермахту в роки Другої світової війни, що приходили до старого художника та купляли картини. Саме завдяки цьому сім'ї митця вдалося значно легше перенести негаразди окупаційної доби.

Зрозуміло, що В.А. Мохов не міг утримувати сім'ю тільки з мистецької діяльності в такому невеликому містечку, як Глухів. Восени 1897 р. помер багаторічний викладач малювання Глухівського учительського інституту О.П. Шапорін. Вакантне місце посів Василь Андрійович й упродовж наступних 27 років обіймав цю посаду. Про педагогічні якості свого викладача малювання випускник інституту 1910 р. О.О. Карпекін згадував так: «...из Академии Художеств, очень старательный и знающий, но когда

В. Мохов. Дічинка в рожевому (1910-ті рр.). Фонди Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького

об'ясняв перспективу, то нікто нічого не мог понять, при всем желаніи».

Жалування в інституті було невелике й на 1912 р. складало лише 1200 руб. на рік. Саме тому митець був змушений також викладати малювання в Глухівському міському трикласному училищі ім. Ф.А. Терещенка. Після встановлення радянської влади, окрім Інституту народної освіти, В.А. Мохов підробляв у Глухівській соціально-економічній школі (1922) та Глухівській першій семирічці (1922). Очевидно, 1924 р. він вийшов на пенсію.

Необхідно враховувати, що в дореволюційну добу викладання в інституті прирівнювалося до державної служби, що давало можливість отримувати класні чини. За двадцять дореволюційних років В.А. Мохову вдалося дослужитися до чину «статський радник». Також 1906 р. Василь Андрійович був відзначений орденом Св. Станіслава III ступеню.

Варто наголосити, що В.А. Мохова оточували непересічні люди у галузі мистецтва, культури та бізнесу столичного і регіонального масштабів. Так, навчання в Київській рисувальній школі дало можливість митцю налагодити дружні стосунки з її наставником – М. Мурашком. Про довірливі відносини між ними засвідчує те, що Василь Андрійович мав честь малювати дружину очільника школи. За усталеною традицією кінця XIX ст. художники портретували тільки друзів та членів їх сім'ї.

У свою чергу петербурзький період життя увів митця в творчу майстерню І. Левітана та М. Дубровського, які були членами російських та іноземних мистецьких товариств. Доречно відмітити, що Василь Андрійович дорожив знайомством з відомим російським художником І. Рєпіним. Як згадує його племінниця Ганна Павлівна Савицька, В.А. Мохов полюбляв, коли вона зачитувала вголос його листування з автором картини «Запорожці пишуть листа турецькому султану».

У рідному місті у В.А. Мохова склалися багаторічні дружні стосунки з міським підприємцем та управлінцем Петром Павловичем Лютих (1858 – після 1926). Навіть більше, друзі на Вознесенському кладовищі поховані поряд.

Доречно кілька слів сказати про купецьку сім'ю Лютих. Серед знаних представників цього роду можна назвати Петра Омеляновича Лютого, який упродовж 20-ти років, до 1897 р., очолював Глухівський міський банк. Його

син, Павло Петрович Лютий, після закінчення Колегії Павла Галагана наприкінці 1890-х рр. займався сільським господарством в околицях Глухова та рибним промислом на Волзі. Зрештою, протягом 1903–1904, 1907–1911 рр. він плідно працював у Глухівській міській управі. Після революції та націоналізації житла П.П. Лютий був змушений певний час жити у Василя Андрійовича, проте в добу непу продовжив займатися підприємницькою діяльністю, оскільки 1926 р. потрапив у когорту осіб, що втратили виборче право.

Його молодший брат, Андрій (1860–1908), також залишив помітний слід в історії міста. На відміну від старшого брата, окрім Колегії Павла Галагана, прослухав курс фізико-математичного факультету Київського університету Св. Володимира. Після відходу від справ батька упродовж 1896–1899 рр. очолював Глухівський міський банк.

Очевидно, що саме родина Лютих сприяли тому, що дружиною В.А. Мохова стала вихованка купця 1-ї гільдії Петра Гнатовича Белашова, Олександра Олександрівна. Зазначимо, що більше десяти років заступником Петра Омеляновича Лютого в міському банку був саме П.Г. Белашов, який разом із дружиною, німкенню Ульрікою, виховували осиротілу родичку.

Ульріка Іванівна Белашова була сильною та неординарною особистістю. Так, після смерті чоловіка вона продовжила сімейну справу і стала страховим агентом Північного страхового товариства у Глухові. Під керівництвом підприємливої Ульріки Іванівни Олександра не тільки побувала в Німеччині, але й вивчила французьку та німецьку мови, успішно закінчила Глухівську жіночу гімназію. Після одруження Василь Андрійович побудував будинок на вулиці Дергуновській (нині – Каплунова).

Цікаво, що німецьке виховання Олександри вплинуло на режим дня чоловіка. Так, в сім'ї Мохових було прийнято снідати, обідати та вечеряти в один і той же час. Також, як згадує Галина Павлівна Савицька,

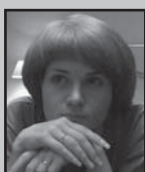

В. Мохов. Російська бояриня (1891 р.). Фонди Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького

дружина забороняла Василю Андрійовичу їсти цукерки.

Відомо, що в сім'ї митця народилося два сини – Василь та Микола. Про Василя Васильовича Мохова з нез'ясованих причин в родині намагалися не говорити. Деяко більше інформації про Миколу. Микола Васильович Мохов до 1924 р. навчався у Глухівському інституті народної освіти. Після ліквідації навчального закладу був змушений перевестися в інший інститут УСРР. Його викладацька та наукова діяльність була пов'язана з Дніпропетровським університетом. Так, 1933 р. Микола Васильович Мохов очолив кафедру експериментальної фізики, а упродовж 1961–1964 рр. був деканом фізичного факультету цього навчального закладу. Із спогадів племінниці відомо, що дружину М.В. Мохова звали Галиною, а сина – Олександром. Коли Олександра Олександрівна постаріла, син забрав її до себе в Дніпропетровськ.

Отже, В.А. Мохов – яскравий представник глухівської дореволюційної інтелігенції. Народившись у звичайній міщанській сім'ї, він завдяки таланту та наполегливості зумів здобути якісну освіту в Київській рисувальній школі та Петербурзькій академії мистецтв. Професійна кар'єра митця склалася вдало: він був достатньо відомим портретистом і пейзажистом в підросійській Україні та затребуваним викладачем у Глухівському інституті.

Вера
НАЗАРОВАГенеалог
г. Москва

Тропинками глуховских кладбищ

Продолжение.

Начало в № 1(61), 3(63) – 6(66) 2014 г., № 3(69) – № 6(72) 2015 г., № 1(73), № 3(75) – № 6(84) 2017 г.

ХОМЕНКО

На Вознесенском кладбище, недалеко от церкви, есть две неприметные плиты. Их вряд ли заметит праздный прохожий, и даже взгляду исследователей Вознесенского кладбища они открылись не сразу. Речь идет о расположенных бок о бок надгробных плитах отца и сына Хоменко.

Владимир Герасимович Хоменко родился 15 июля 1838 г. в семье глуховского дворянина Герасима Симоновича Хоменко и его супруги Марфы Петровны. В юные годы воспитывался в частном учебном заведении, а в 15-летнем возрасте был отдан на военную службу. 24 апреля 1855 г. Владимир поступил фейерверкером 4-го класса в батарею 7-й артиллерийской бригады. Необстрелянным юнцом он тут же попал в круговорот сражений на полях войны против соединенных войск Турции, Англии, Франции и Сардинии. Уже в походе, 25 июня 1855 г., получил звание юнкера. Принимал участие в боях под Феодосией и Симферополем вплоть до 2 марта 1856 г., т. е. по день получения в Крыму официального известия о заключении мира. Спустя несколько месяцев после возвращения из военного похода Хоменко был произведен в прапорщики и переведен в Кременчугский пехотный полк, где получил должность батареинного адъютанта. С 24 мая 1863 г. по 1 мая 1864 г. он в составе отряда Киевского военного Округа принимал участие в кампании против польских мятежников. По возвращении из Царства Польского, 1 апреля 1865 г., Хоменко был произведен в поручики. В апреле 1866 г. Владимир Герасимович был переведен в 21-й пехотный резервный батальон, в котором прослужил более 7 лет. За это время Хоменко исполнял должности батальонного адъютанта, заведующего хозяйственной частью и командующего ротой.

18 сентября 1873 г. по упразднению батальона Хоменко приказом по войскам Харьковского военного Округа был прикомандирован к Управлению

Надгробные плиты отца и сына В.Г. Хоменко и Е.В. Хоменко

Черниговского Губернского воинского Начальства. С этого времени в жизни Владимира Герасимовича вновь начался глуховский период. Вскоре он женился на Анне Михайловне Мальченко, совсем юной девушке из одного из самых богатых и знатных глуховских родов. В 1874 г. у них родился первенец, сын Дмитрий, и в этом же году Владимир Герасимович был переведен поближе к семье – в 19-й Костромской пехотный полк, размещавшийся в то время в Глухове. Во время русско-турецкой войны 1877-1878 годов Хоменко заведовал хозяйством полка, по расстроенному здоровью в сражениях участия уже не принимал. С 1879 г. он был командиром одной из рот вернувшегося в Глухов полка. 27 октября 1879 г. в семье Хоменко родился второй сын – Евгений.

В 1880 г. потерявший в военных походах здоровье и измученный целым рядом болезней Владимир Герасимович Хоменко подал прошение об увольнении со службы.

Несмотря на скверное физическое состояние Владимира Герасимовича, в 1881 и 1884 годах в семье родилось еще

двое детей: сын Вячеслав и дочь Елена. Хоменко имели большой участок земли с усадебным домом на Спасской улице города Глухова, доставшиеся Владимиру Герасимовичу по наследству. Дети учились в гимназиях города, а сам Владимир Герасимович поступил на гражданскую службу. С 15 октября 1892 г. по 30 апреля 1900 г. он состоял членом Глуховской уездной Земской Управы.

К началу XX в. дети уже выросли и окончили гимназии. Старшие, Дмитрий и Евгений, поступили в высшие учебные заведения. Евгений решил посвятить себя медицине. В течение 4-х семестров в 1898–1899 и 1899–1900 академических годов Евгений слушал лекции на медицинском факультете Московского Императорского Университета, сдал все полукурсовые испытания и был переведен на 5-й семестр. В это же время юноша подал прошение о переводе в Военно-Медицинскую Академию. Этот перевод состоялся – с 1 сентября 1900 г. Евгений Хоменко был зачислен на 3-й курс Императорской Военно-Медицинской Академии и переехал в Санкт-Петербург. В столице он жил на Выборгской стороне в Са-

ратовском переулке в доме № 3 вместе со студентом той же академии Михаилом Борисовым. Весной 1903 г. Евгений Владимирович Хоменко окончил 5-й курс академии и как студент, прослушавший полный курс медицинских наук с удовлетворительными результатами, подвергся испытанию на звание лекаря. Как состоявший все время учебы в академии стипендиатом военного ведомства, Е.В. Хоменко, удостоившись звания лекаря, должен был за полученную стипендию поступить на обязательную медицинскую службу в военное или морское ведомство по назначению начальства. После окончания учебы Евгений Владимирович состоял врачом, прикрепленным для усовершенствования при клинике военного госпиталя Петербурга, а спустя некоторое время был переведен на должность

младшего врача 97-го пехотного полка, который располагался в городе Двинске Витебской губернии.

В это время, 13 апреля 1907 г., в Глухове скончался его отец, Владимир Герасимович Хоменко. Он был погребен возле церкви на Вознесенской кладбище города. Но на этом несчастья семьи не кончились. Для Евгения служба в госпиталях и лазаретах не прошла бесследно. Имевший наследственно слабые легкие, Евгений Владимирович заболел чахоткой. Семья, располагавшая средствами, сделала все возможное для его излечения, обращалась к лучшим врачам, отправила его за границу. Усилия оказались тщетны. Евгений Владимирович Хоменко скончался в Гордоне 30 октября 1908 г. Его тело было из Италии перевезено для предания земле в Глухов, где он и был

погребен рядом с могилой отца возле Вознесенской церкви 20 ноября 1908 г.

Владимир Герасимович Хоменко был кавалером орденов Св. Станислава 3 степени, Св. Анны 3 степени, имел бронзовую медаль в память 1853 и 1856 годов и бронзовую медаль за усмирение польского мятежа в 1863 и 1864 годах, отдал здоровье на полях сражений на благо и процветание своего отечества, а затем служил, заботясь о благополучии родного для него города – Глухова. Его сын Евгений хоть и прожил короткую жизнь, но смыслом ее была забота о людях, оказание врачебной помощи. Хочется надеяться, что неприглядные, почти безликие, серые плиты на могилах этих достойных людей не окажутся в поле зрения людей, ищущих пустые места и бесхозные могилы для новых захоронений, и будут сохранены.

Микола Миколайович Неплюєв – християнський діяч, педагог, соціальний практик, філософ. Все своє життя він присвятив вихованню нового суспільства, закладами якого були християнська віра, любов і труд. У серпні 1885 року, з дозволу Міністерства Державних Маєтностей, була офіційно відкрита «Воздвиженська сільськогосподарська школа першого розряду» на хуторі Воздвиженськ Глухівського повіту (тепер Ямпільського району Сумської області). У 1891 р. там же відкривається і жіноча Преображенська школа. Школи, створені Неплюєвим, давали дітям початкову, спеціальну аграрну освіту і релігійно-моральне виховання, по закінченні яких вони отримували відповідний фах. Всі турботи Неплюєва зосереджувалися на вихованні довірених його піклуванню дітей в дусі християнства і формування корисних трудівників села. У цих школах прищеплювалося і розуміння художніх цінностей. Чітко налагоджений механізм системи освіти ефективно працював більше сорока років діяльності шкіл М. Неплюєва. Його елементи не втратили пізнавального та актуального значення і в наш час.

Школи, створені Миколою Неплюєвим, проіснували до середини 20-х років ХХ ст. Вони стали найкращими зкладами сільськогосподарського спрямування в Російській імперії, а після – і в СРСР.

О низшей сельскохозяйственной школе в имени Н.Н. Неплюева

«Черниговские губернские ведомости» 1887 года
Часть неофициальная

О низшей сельскохозяйственной школе в имени Н.Н. Неплюева в хуторе Воздвиженск, Глуховского уезда, «Киев. Сл.» пишут: Школа г. Неплюева существует уже третий год, и в своих

практических занятиях основных познаний по сельскому хозяйству вообще, а отчасти по садоводству, и по винокуренному производству, а также по ремеслам столярному и слесарному» (Устав школы п. 1).

Средства школы состоят кроме суммы, жертвующей учредителем, из

Воздвиженская сельскохозяйственная мужская школа. Фото нач. ХХ ст.

сочинениях г-н Неплюев знакомил уже общество и с состоянием школы, и с своими педагогическими приемами. С нынешнего учебного года школа эта поступила в ведение правительства, по соглашению г. Неплюева с департаментом земледелия и сельской промышленности.

«Школа имеет целью распространение в народе преимущественно путем

ежегодного пособия в 3500 рублей, отпускаемого министерством государственных имуществ в течение 12 лет со дня открытия школы.

Администрация и учебный персонал школы состоят: из попечителя (управляющий в имени г. Неплюева), законоучителя, управляющего школою,

Продолжение на стр. 8

Продолжение. Начало на стр. 8
он же и учитель (жалованья 500 руб.), помощника учителя (жалованья 350 руб.) и специалиста-агронома (жалованья 600 руб.). Первые два учителя по общеобразовательным предметам – воспитанники Глуховского учительского института, а третий – специалист-агроном. Главный надзор и влияние на дело школы принадлежит самому учредителю, г. Неплюеву. Курс обучения 5-летний; в настоящее время пока только два класса: подготовительный – 18 учеников, первый – 15; по уставу комплектность учащихся не менее 60 и не больше 200 душ.

Как видим из приведенного параграфа устава, школа эта принадлежит к числу профессиональных школ, потребность которых для государства признана в последнее время самим правительством и одним из типов которых представляет ремесленная школа полтавского земства, устроенная в имении Галагана, Дегтярях, Полтавской губернии.

Но цель школы г. Неплюева находится в связи еще с другими его стремлениями, дающими и самой школе особенное значение. Господин Неплюев, находя современное положение русского крестьянина, отчасти вследствие социального положения, отчасти вследствие невежества, чрезвычайно бедственным, пришел к тому заключению, что ни правительство, ни учреждения, ни административные и законодательные меры изменить и улучшить этого положения не могут; может оно измениться только благодаря нравственному и умственному развитию общества, частное – благодаря гуманному, христианскому отношению к крестьянам ближайших их заступников и патронов – помещиков. В этом заключается и самое историческое призвание русского помещика.

Поставив себе эту задачу, г. Неплюев оставил службу при посольстве в Мюнхене и ожидавшую его, может быть, блестящую карьеру и отдался

Воспитанники Воздвиженской сельскохозяйственной школы на сборе урожая овса. Фото нач. XX ст.

осуществлению своих стремлений. «Не долго продолжалось для меня шорханье по театрам, придворным балам и дипломатическим раутам... совесть заговорила настойчиво, повелительно, при таких обстоятельствах, при которых для людей с другими идеалами она расточала бы, вероятно сладчайшие улыбки».

И вот г. Неплюев удаляется в деревню, и в своем имении, на хуторе Воздвиженск, берет на воспитание 10 мальчиков бездомных сирот и бедняков, которые, будучи воспитаны в нравственно-христианском духе и приобретая сведения для рационального ведения хозяйства, послужат оплотом для мирной социальной реформы общества в виде фермеров (долгосрочных арендаторов артели) на землях г. Неплюева. «При первой возможности я разделю принадлежащую мне землю на участки десятины в 100, на каждом участке устрою небольшую ферму и отдам эту ферму земледельческим артелям, снабдив их необходимым капиталом».

Как социальные взгляды г. Неплюева, так и педагогические его приемы не встретили сочувствия в прессе «Я не имел счастья найти поддержку по мере сил родному русскому народу». Но «любовь к родине и страстное желание быть ей полезным

дает мне силу не следовать пустому совету печати» (бросить свои затеи).

Не встретивши сочувствия своим взглядам в прессе, г. Неплюев, как видим, нашёл поддержку своей школе у правительства и сочувствие Глуховского земства. В прошлом очередном заседании земское собрание постановило выразить г. Неплюеву благодарность за учрежденную им школу, находя в профессиональных школах действительную потребность, в удовлетворении которой инициатива частного лица предупреждает в данном случае правительство. Приписывая г. Неплюеву инициативу школ этого рода, Глуховское земство забыло, вероятно, о существовании упомянутой уже школы полтавского земства в селе Дегтярях, имении Галагана.

Если взять учреждение школы само по себе, помимо целей, которые имелись при этом в виду, если взять во внимание то, что г. Неплюев дает приют и воспитание беднякам-сиротам и при этом не только жертвует денежные средства, что делают многие благотворители, но что гораздо реже, жертвует свой труд и знания, вообще всего себя, все свои силы отдает на служение этому делу, то нельзя не признать деятельность г. Неплюева весьма почтенной.

*Підготувала до друку
Надія Мірошніченко*

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. Свободи, 69

Підписано до друку 02.04.2018 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 2660.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Ірина МОШИК

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО